

van de uitreiking meer dan 40% van hun oorspronkelijke afnemers verloren en in de daaropvolgende vier weken nog eens bijna 30%, toont aan dat een groot deel van de Amsterdammers meende dat men, hoe moeilijk het ook was thuis warm voedsel toe te bereiden, beter dát kon doen dan de dagelijkse gang naar de dichtstbijzijnde uitdeelpost ondernemen. Dat het aantal kopers van knipkaarten van eind december af belangrijk ging stijgen, was gevolg van het feit dat de rantsoenen toen nog verder waren verlaagd en de distributie nog meer haperingen ging vertonen – wie een knipkaart had, kreeg tenminste *iets*, al was het niet veel.

In de stad Utrecht (over cijfers met betrekking tot Rotterdam en Den Haag beschikken wij niet) begon men eind oktober met 44 000 knipkaarten te verkopen; een week later waren het er nog maar 21 000, maar hier werd via een geleidelijke stijging eind december het hoogste cijfer bereikt: 51 000 – een aanwijzing dat in de maanden november en december de moeilijkheden van de distributie in de stad Utrecht nog groter zijn geweest dan in Amsterdam.¹

Wat het verloop van zaken in andere gemeenten betreft, zijn uitsluitend de cijfers voor Schiedam bekend: daar betrok aanvankelijk bijna een kwart van de bevolking het warme voedsel van de centrale keuken; dat daalde spoedig tot een zesde maar steeg in februari tot twee-vijfde, in maart zelfs tot bijna de helft.

Bewaardgebleven is tenslotte een lijst² die voor dertien steden en plaatsen in het westen des lands³ aangeeft hoeveel personen er eind februari '45 aangewezen waren op de centrale keukens: dat waren er op ruim negenduizend na één miljoen; aangezien die lijst lang niet alle plaatsen vermeldt waar centrale keukens waren gevestigd, mag men aannemen dat in de drie westelijke provincies op een totale bevolking van vier-en-een-half miljoen zielen, het aantal deelnemers aan de centrale keukens eind februari '45 *boven* het miljoen lag en dat cijfer zal nadien nog wel zijn gestegen, daar zich van de drie gemeenten (Amsterdam, Utrecht en Schiedam) waarvan precieze cijfers bekend zijn, in twee (Amsterdam en Schiedam) van februari op maart een stijging voordeed.

¹ De stad Utrecht had in januari gemiddeld 35 000 deelnemers aan de centrale keukens, in februari en maart gemiddeld 47 000. ² Bijlage bij protocol III, gevoegd bij het rapport van graaf Mörner (AOK, map 'Zweeds *relief*'). ³ Amsterdam, Rotterdam (en randgemeenten), Den Haag (en randgemeenten), Utrecht, Haarlem (en randgemeenten), Hilversum, Leiden, Schiedam, Dordrecht, Amersfoort, Delft, Heemstede en Wassenaar.